

Hur naturlig – eller onaturlig – är kulturen?

La presumption est nostre maladie naturelle et originelle. Le plus calamiteuse et fraile de toutes les creatures, c'est l'homme, et quant et quant la plus orgueilleuse.

Montaigne

Naturam furca pellas ex
Hun kommer dog igen, den Hex

J. Bagesen

We must, of course, be wary of the deepest cultural prejudice of all: our almost desperate desire to make human beings special and superior among the animals of our earth.

J. S. Gould

Cogito cogito ergo cogito sum —
I think that I think, therefore I think that I am.

Ambrose Biercé

What is mind? No matter. What is matter?
Never mind.

Anonym

Colourless, green ideas sleep furiously.
Noam Chomsky

PLATON MOT DARWIN

Människa och djur

Vi måste erkänna, enligt vad det synes mig, att människan med alla sina ädla egenskaper... med alla dessa upphöjda förmågor... ännu i sin kroppsbyggnad bär den ouppslåbara prägnen af sitt låga ursprung. (Darwin, *Människans härledning*, sv. övers. 1872.)

I sometimes think that God in creating man somewhat overestimated his ability. (Oscar Wilde)

The creatures outside looked from pig to man, and from man to pig, and from pig to man again: but already it was impossible to say which was which. (G. Orwell)

Människan är besatt av sin särart. Hon försöker frenetiskt definiera sig genom att upprätta gränser mot naturen och de andra djuren. Med hjälp av självförhärligande mytologier vill människan göra klyftan mellan sig och den övriga skapelsen så vid som möjligt — människan är inte bara annorlunda, utan gudomlig. Lévi-Strauss har grubblat mycket över den primära dikotomin mellan natur och kultur, som genomsyrar all världens myter. Alla strävar de att försona människan med den svårhanterliga sanningen att människan både är en del av naturen och att hon samtidigt skiljer sig från de andra djuren genom att äga kultur — eld, verktyg, själar, språk, odödlighet etc.

I Amazonas "trista tropiker", som inspirerat Lévi-Strauss första och överlägset bästa bok, kan den okultiverade och obeväpnade jaguaren framgångsrikt jaga och äta människor. Men i myterna förmenar indianerna katten denna fatala talang — där är den däraktig och blir ofelbart dragen vid näsan av människorna. Antropologen N. Chagnon har påpekat att kulturantropologins aversion mot biologiska förklaringsmodeller uppvisar egendomliga likheter med de primitiva myternas ambivalens gentemot naturen.

Vartför är det så motbjudande för människan att acceptera att hon tillhör både naturen och kulturen? Vartför denna orubbliga skiljelinje mellan oss och dem? Har den fixa idén — ett kulturellt universalium om något — någon adaptiv funktion? Skulle erkännandet av vår naturlighet försämra vår förmåga att adaptera oss

till och behärska miljön? Medför den optimistiska föreställningen, att naturen är underordnad kulturen, fördelar i kampen för att kontrollera yttrevärlden?¹⁹

Endast genom enastående förljugenhet och noggrant beaktande av tabun kan insikten om vår "naturlighet" undertryckas. Tabujägaren G. Hardin har analyserat den generella tankeprocessen så här: "Den tredje klassen av tabuerade ting — ord — ställer oss ansikte mot ansikte med en paradox. Om vi vägrar att diskutera ett ämne, hur kan vi då informera de ovetande om vad som är heligt? Att i ord antyda det heligas karaktär är i sig en tabukränkning.

Ett ordtabu liknar kinesiska askar. Längst in finns det primära tabut, som omhöljer en företeelse som inte får diskuteras: detta är i sin tur inneslutet i ett sekundärt tabu, ett tabu emot att erkänna existensen av det första tabut. Ett ordtabu som hålls okränkt under lång tid blir ett tanketabu (för hur skall vi kunna tänka på saker som vi saknar ord för?) (G. Hardin, *Stalking the Wild Taboo*, 1978.)

Under självhärligheten ligger alltid en malande osäkerhet, som fordrar ständigt upprepade, lugnande besked att vi är Kosmos' ögonsten. Nervositeten blir komiskt uppenbar i den indignation som hälsar alla forskningsrön som kan tänkas indikera att andra djur besitter något slags rudimentärt medvetande eller språkförmåga — mänskliga monopol och adelsmärken.²⁰

I *Beast and Man* — *The Roots of Human Nature*, 1978, har den engelska filosofen Mary Midgley presenterat en utomordentligt viktig och relevant idéhistorisk exposé över västerlänningarernas ambivalenta attityder till de andra djuren. (Det kan vara värt att påpeka att våra kunskaper rörande t. ex. vilda däggdjurs faktiska beteende intill de senaste två decennierna varit het obehintliga.)

Den rationalistiska filosofi som utgår från Platon har dominerats av dualistiska begreppspaar som människa—djur, kultur—natur, intellekt—känsla. Djur, natur och känslor ogillas skarpt av rationalister. Vi definierar oss som människor i motsättning till djur — det ondas irrationella symboler. Vi sorterar våra egenskaper i två högar, den godkända blir inbegreppet av det mänskliga, den underkända representerar det djuriska. Att vara mänsklig, human etc. är förtäffligt, att vara djurisk, bestialisk och brutalt mindre

så. "Djuret inom oss" blir en metafor för våra otillåtna "subhumana" böjelser.

Platon, alla vanföreställningars ogrumlade källa, förfasar sig över det inre djurets härjningar: "Jag menar det, som väcks till liv under sömnen, när den övriga delen av själen — den förnuftiga, den milda, den styrande sover. Då störtar den djuriska och vilda delen upp, uppfyllt av mat och dryck, skakar undan sömnen och rusar på för att tillfredsställa sina böjelser. I ett sådant tillstånd tillåter den sig vad som helst, det vet du nog, och betraktar sig som fri och lös från all skam och besinning." (*Staten*, bok 9, övers. C. Lindskog.)

Själen består alltså dels av en mild, förnuftig, med nödiga läroböcker försedd rödluva, dels av ett slags konglomerat av Heilীগabalus och stora stygga vargen, vars perversa lustar hotar att uppsluka den lilla. Paradigmet för denna demonisering av djuren (i vårt land t. ex. varg och järv) ligger i en blandning av antropomorfism kombinerad med paranoida projektioner — vi tillskriver djuren mänskliga egenskaper som de saknar, företrädesvis sådana negativa som vi vägrar att erkänna hos oss själva.

Människan är utan konkurrens det skenheligaste och mest förljugna av djur. Behovet att skylla ifrån sig är kroniskt. I Första Mosebok skyller Adam på Eva, som skyller på ormen, som Förstylen framgent förmenat talets gåva. Homeros urskuldade sina hjältars skurksträck med att de var offer för Olympens amoralsiska gudar.

Platon är den förste som framställer den olympiska mafian i alligenom förtäfflig dager, därför tvingas han följdriktigt ut i zoologin på jakt efter nya syndaböcker. Det onda är förstås egentligen något för själen främmande, en invasion utifrån, som via djuriska instinkter infiltrerar vårt bättre och sanna jag.

Tendensen att distansera människan från en mindervärdig natur förstärks kraftigt av den judiskt-kristna monoteismen. Den snarstruckne och svartsjuke Jehova (som kombinerar Stalins praxis med Fidel Castros showmanship) utdömer ordrikt de polyteistiska hedningarnas natur- och djurkult. Den kristna kyrkan har därför uttryckligen hävdat att växter och djur bör betraktas som objekt givna människan till medel och att det är vidskeplighet och syndig galenskap att visa dem något intresse i sig.

Enligt Augustinus dramatiserade Jesus denna utilitaristiska in-

ställning genom att driva in de onda andarna i de oskyldiga gada-renska svinen, som därav störades i fördärvet — i stället för att eliminera svartalferna med metoder som inte involverade djur-plågeri. Den moderna villfarelsen att naturen är ett av Försynen komponerat varulager, ägnat att främja människans härlighet, är alltså urgammal och har biblisk sanktion.

Den ädle Spinoza säger i *Etikern*: "Det är fåfänglig vidskepelse och kvinnlig sentimentalitet, snarare än sunt förnuft" som reser invändningar mot slakt. De förnuftsösa djuren "kan vi efter behag bruka till vårt gagn och behandla som bäst lämpar sig för oss". Descartes ansåg att djur var medvetlös automater och därmed tillhörde samma moraliska kategori som övrigt möblemang. Moraliteten Kant anser att det enda etiskt relevanta skälet att inte skjuta en äldre, men för övrigt frisk fyrbent trojänare är att handlingens inhumanitet skulle skada gärningsmannens egen humanitet. (Kant var en riktig hårding, som avfärdade Beccarias förslag om dödsstraffets avskaffande som "sentimentalitet" och "af-fekterad humanism".)²¹

Den ateistiska humanismen — vår tids dominerande religion — fullföljer traditionen efter att vederbörigen ha låtit människan inta Guds plats. Marx applåderar i *Grundrisse* "kapitalismens civiliserande inflytande" för att den gjort slut på "förgudligandet av naturen", som nu ligger öppen för osentimental exploatering. Kristet och marxistiskt inspirerade ekologiförelser tillhör med andra ord tidens mer anmärkningsvärda chimärer.

Denna bonnerade attityd intar även en vanligen vidsynt och intelligen tänkare som Kenneth Boulding. I anti-Lorenz-symposiet *Man and Aggression* (Montagu [naturligtvis!] (ed.), 1968) påstår han att studiet av djur saknar intresse för människokunskapen av samma anledning som studiet av en skottkärra (fiskar) eller en bil (däggdjur), är irrelevanta för studiet och förståelsen av ett jekplan (människan).²² Lägre stående djur är m. a. o. att betrakta som ett slags valhänta förskisser till skapelsens jekplan. *Scala Naturae* återupprepar sig i hela sin prakt, eller åtminstone i La-marcks rulltrappsversion. Man skulle kunna tro att Darwin aldrig hade levat.

Den amerikanske naturskildraren Henry Beston har skrivit några utmärkta rader om det katastrofala främlingskap från naturen som den dumdygga västerländska inställningen medfört: "We need

another and a wiser and perhaps more mystical concept of animals. Remote from universal nature, and living by complicated artifice, man in civilisation surveys the creatures through the glass of his knowledge and sees thereby a feather magnified and the whole image in distortion. We patronize them for their incompleteness, for their tragic fate of having taken form so far below ourselves. And therein we err, and greatly err. For the animal should not be measured by man.

In a world older and more complete than ours they move, finished and complete, gifted with extensions of the senses we have lost or never attained, living by voices we shall never hear. They are not brethren; they are not underlings; they are other nations, caught with ourselves in the net of life and time, fellow prisoners of the splendor and travail of the earth." (*The Quietest House*, 1928.)

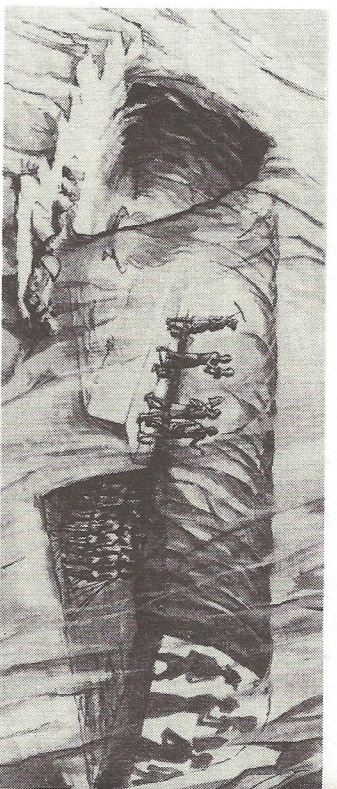
En evolutionär epistemologi

Plato says in *Phaedo* that our imaginary ideas arise from the preexistence of the soul, are not derivable from experience — read mon-keys for preexistence. (Darwin, Notebook, 1838.)

Is it not reasonable to anticipate that our understanding of the human mind would be aided greatly by knowing the purpose for which it was designed? (G. C. Williams, 1966.)

Creatures inveterately wrong in their inductions have a pathetic but praiseworthy tendency to die before reproducing their kind. (W. O. Quine, 1969.)

Filosofin har antagligen deformationerat det mänskliga förnuftet lika mycket som religionen, visserligen inom en mindre målgrupp. Den största intellektuella katastrofen i Västerlandets historia heter Platon. Han inledde den filosofiska fakirtradition som påbjuder att filosofer skall utöva sin tankeverksamhet stående på huvudet, eftersom denna position befrämjar upp och nedvända verklighetsuppfattningar. Den heliga ritualen blomstrar alltjämt, särskilt i Frankrike enligt M. Harris' fältrapport (1968): "Unlike Marx,

PLATONS KUNSKAPSTEORI

finns koncentrerad i bilden av det underjordiska fängelset ("Staten", sjunde boken). Människorna är fjärrtråde i en grota med ansiktet vända mot grottans inre vägg. Vid ingången brinner en eld. Framför den, men bakom oss människor, utspelar sig den samma verkligheten, som kastar skuggor på den enda vägg vi kan se. Vi tror i vår okunnighet att detta skuggspel är hela verkligheten: det underjordiska fängelset "liknar den för våra ögon synliga världen". Den verklighet vi upplever är en skenvärld, men filosofen, som lyckas befria sig, har blickat bakåt och sett de verkliga urbilderna, idéerna. — Illustration i "Combi Visuell", 1, 1967.

Lévi-Strauss confronted a great opportunity to which he did not respond. He found Comte, Durkheim and Mauss standing on their heads, and he joined them."

Platons ojämförligt inflytelserika och tydliga odödliga bidrag till genren var den briljanta idén att endast det overkliga är verkligt och det verkliga följdriktligen overkligt. *Idealia sunt realia ante rem*. Det allmänna begreppet är verkligare än det konkreta tinget etc. Filosofins historia kan huvudsakligen betraktas som en serie metastaser, ängsligt trevande sig ut från denna kognitiva svulst.

Kant var med sina sofismer (*Kritik der praktischen Vernunft*, 1788) och bigotterier (han ansåg onani mer förgripig än självmord) sannolikt den störste filosofen. Till skillnad från de engelska empirikerna insåg han att erfarenheten inte kan vara den enda källan till kunskap. Våra sinnesintyck får mening, blir upp-

levelser, först sedan vi tolkat dem i termer av vissa aprioriska åskådningsformer — tid, rum, kausalitet etc. Kant säger inte att verkligheten lyder under t. ex. orsakslagen, utan nöjer sig med påståendet att i vår verklighetsupfattning kommer orsakslagen alltid att gälla.

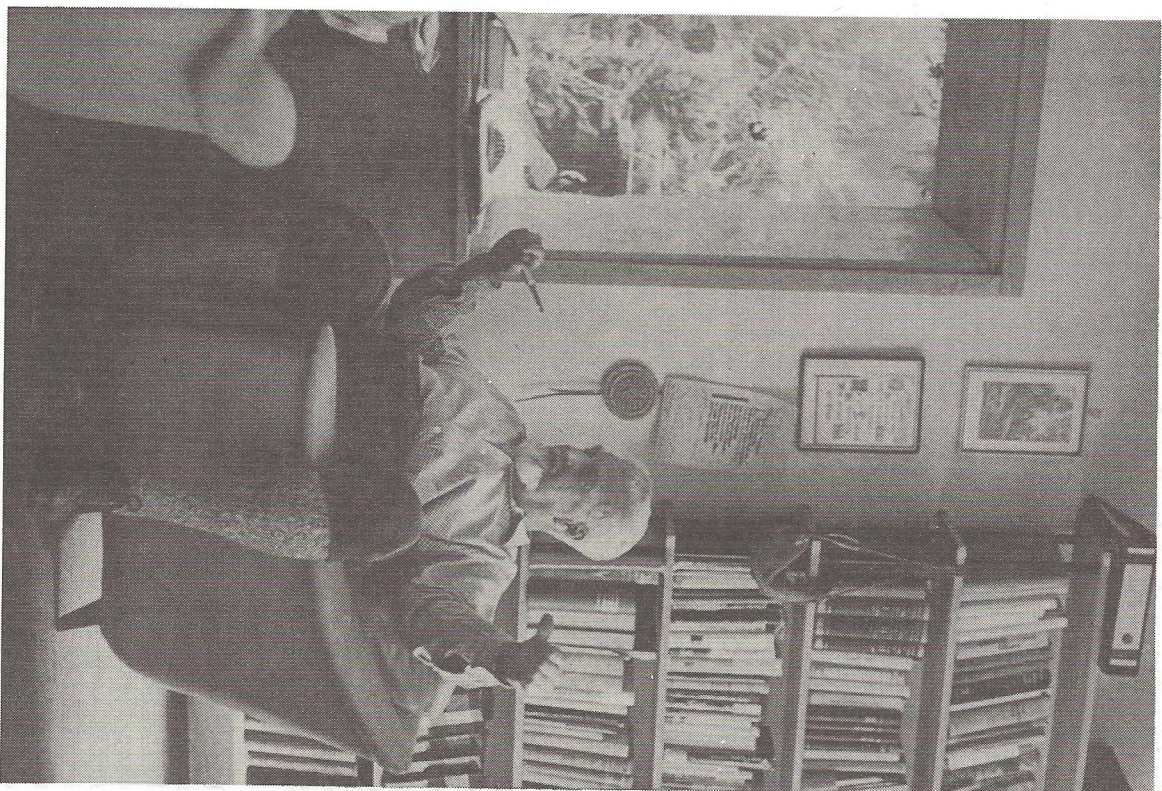
Vår tankeförmåga har alltså dessa begränsningar — inte verkligheten. Om den riktiga verkligheten, tingen i sig, hävdade Kant att ingen som helst kunskap stod att få. Denna "kopernikanska revolution", känd som transcendental idealism, förnekar att vår upplevelse står i någon vare sig direkt eller indirekt relation till tingen i sig.

För Kant är det inte ens fråga om vrångbilder, utan ingen bild alls. Han var oförmögen att besvara frågan hur det kommer sig att våra medfödda begrepp stämmer så bra med den värld vi faktiskt lever i. Med tanke på vår väl dokumenterade förmåga att skapa oss vanföreställningar om allt mellan himmel och jord är denna harmoni närmast mirakulös. Kant, som var en hederlig man, avstod från att åberopa den gudomliga försynen.

Sedan Darwin har det funnits en elegant och övertygande lösning på Kants dilemma. Filosofin (pragmatismen — "vilda västers" filosofi undantagen) brydde sig naturligtvis inte om något så tankeomt och vulgärt som evolutionsteorin — det föll på Konrad Lorenz' lott att påpeka gåtans lösning för 30 år sedan. Senast har han utvecklat denna evolutionära epistemologi i *Die Rückseite des Spiegels*, 1973 (sv. övers. R. Adlerberth, 1974: *Spegelns baksida*).²³

Det svar på den ovan givna frågan [korrespondensen mellan föreställningar och verklighet], som är så självklar för en biolog, väl förtrogen med evolutionära fakta, var inte tillgängligt för den store tänkaren. Det lyder: Den organisation av sinnesorgan och nerver som gör det möjligt för organismen att finna sig tillrätta i världen har utvecklingshistoriskt vuxit fram i ständig konfrontation med och anpassning till de realiteter, som den åskådligt läter oss uppleva som det fenomenala rummet. Den är alltså 'apriorisk' för individen i så måtto, att den existerar före varje erfarenhet och måste existera för att någon erfarenhet alls skall vara möjlig.

Men deras funktion är historiskt betingad och inte nödvändig för tanken, för det kan också finnas andra lösningar: *Paramecium* t. ex. klarar sig med en så att säga endimensionell 'rumsupfattning'. Hur många dimensioner 'rummet i sig' har är en fråga som

KONRAD LORENZ

vi inte har någon möjlighet att besvara... Snarare tycks det mig självklart att de [sinnesorganen] ligger till grund för vår åskådningens form av det tredimensionella, euklidiska rummet, ja, att de i viss mening rent av är denna åskådningsform.

Lorenz' förvisning har på det mest exakta sätt verifierats genom Nobelpristagarna (1981) D. H. Hubels och T. N. Wiesels forskning rörande seendets neurologi. De har fastslagit att informationen från yttervärlden inte når medvetandet i form av rådata, utan som högradigt abstraherade strukturer — som resultat av en (förmedveten) stegvis transformation av inkommande sinnesdata. Varje steg i omvandlingsprocessen medför en selektiv destruktion av information, enligt ett föregående existerande hjärnprogram. Under programmets ledning filtreras våra perceptioner av omvärlden till ett stadium där informationen, på grund av kopplingsschemat mellan retinans celler och hjärnan, inordnas i rätta linjer.

Ett förhållande av fundamental psykologisk betydelse för vår verklighetsuppfattning, eftersom geometri baserad på rätta parallella linjer och därmed plana ytor är mest kongenial för vår mentala konstitution. Det är inte naturnödvändigt, andra kopplingsschemata skulle kunnat ge upphov till bågar i stället för rätta linjer och kurvade fält i stället för plana ytor och därmed ökat vår intuitiva förståelse för icke-euklidiska geometrier. Nu har euklidisk geometri tydligen varit den mest livsbefrämjande för t. ex. primater och därmed gynnats av det naturliga urvalet. Neurobiologin har alltså visat att Kant hade rätt i sin 200 år gamla förmodan att den euklidiska geometrin är den "naturliga" för människan.

Apriori-kategorierna tid, rum, etc. passar vår värld av den enkla anledningen att de gener som determinerat vår hjärnutveckling har valts i den mån de underlättat bärarens verklighetsorientering, dvs adaptiva reaktioner på inkommande stimuli från omvärlden. Apor med orealistisk uppfattning om trädgrenarnas rymdgeometri lämnade ingen avkomma. Våra sinness och hjärnors relativt goda förmåga att spegla omvärlden är inte något filosofiskt mysterium, den är deras *raison d'être*. Med Lorenz' ord:

Våra tanke- och åskådningsformers "glasögon", t. ex. kausalitet, rum och tid, är allsammans *funktioner* hos en neurosensorisk organisation, som uppstått i arbetsvarandets tjänst.

Vad vi ser genom dessa glasögon är alltså inte, som de trans-

cendentala idealisterna antar, oförutsägbara förvrängningar av varat i sig... utan en verklig reell bild av denna verklighet, om än på ett krasst utilitaristiskt sätt förenklad sådan. Vi har helt enkelt bara utvecklat "organ" för dessa sidor av det i sig existerande, som vår art för att alla kunna överleva var så helt igenom nödsakad att kunna ta hänsyn till, att ett tillräckligt selektionstryck åstadkom att just denna varseblivningsapparat utbildades.

Den evolutionära epistemologins viktigaste uppgift är inte att skicka Darwin för att dra upp Kant ur det transcendental träske, utan att ge oss ett rimligt perspektiv på vår hjärnas förtjänster och begränsningar. Våra hjärnor har utvecklats för att kunna hantera makroskopiska fenomen och händelser inom en viss storleksintervall, som varit relevant för hominidernas vardagsliv. När den moderna vetenskapen presenterar oss med submikroskopiska eller kosmiskt gigantiska fenomen, blockeras våra hjärnor, och den intuitivt konkreta förståelsen försvinner; våra hjärnor bär m. a. o. spåren av sitt förfädda och har klara begränsningar. (Pedagogiska fantasier försäkrade mig för några årtionden sedan att nästa generation skolbarn skulle ha lika lätt att fatta relativitetsteori och kvantmekaniken som innesittande årsklass att tillägna sig herrar Keplers och Ohms lagar. I väntan på denna lidnerska knäpp har disciplinerna enligt uppgift passat på att förgäta de fyra enkla räknesätten.)

R. Fox karakteriserar våra tankemaskinerier med följande trösterika ord: "De är förvisso grovt tillryxade, men de är det öde som bestämmer våra målsättningar. De är inte vad en dator skulle ha rekommenderat om den försökt konstruera det perfekta intellektet, men datorn är gjord för perfektion, inte för selektion. Den behöver inte, med till buds stående medel, överleva på den afrikanska savannen eller under istiden. Våra intellekt är lika ofullkomliga som våra kroppar, men de förde oss hit och är värda en viss respekt." (*The Red Lamp of Incest*, 1980.)

Materialism, idealism och epistemologi

Thus he [Chomsky] encourages hopes of a fundamental, radical idiosyncrasy for man, and revives and feeds our ever latent anti-Copernicanism. When all is said and done, many of us would like to see man back at the centre of things and with a status placing us firmly above the rest of nature. All this cosmic equality, as a corollary to impartial styles of explanation, indifferently embracing men, brutes and machines under identical principles, does not please us too much. Many of us tend to be philosophical snobs, when thinking of the nature of existence: we'd rather fancy a special status; and we often look to modern philosophy as a kind of honours list that will gratify this craving. (E. Gellner, *The Devil in Modern Philosophy*, 1974.)

Den västerländska marxismen har följt med i den allmänna verklighetsflykt och alltmer uppskruvade idealism som karakteriserat västerländskt tänkande under 1900-talet. Denna förändrigade marxism utsätts för en lika skoningslös som träffande kritik av den italienske kommunisten, "vulgärmaterialisten" och Leopardi-experten S. Timpanaro i boken *On Materialism* (eng. övers. 1975). Han menar att naturens inflytande på människan förnekas genom att hela den biologiska problematiken relegeras till något slags dimomhöljd förhistorisk prolog.

Materialismen som metafysisk teori — i sina klassiska versioner en ganska töntig sådan — är passé och i sammanhanget utan intresse. Likväl kan det vara värt att påpeka att materien inte alls är den grova substans som idealister tycks föreställa sig. Uppfattningen att atomer är enkla biljardbollar i mindre skala är alltför utbredd. Ingenting kan vara mer felaktigt. Materiens arktitektur är infernaliskt komplicerad, dess matematik är olösligt intrikat, vilket framgår av R. Mattucks text om interagerande partiklar:

A reasonable starting point for a discussion of the many-body problem might be the question of how many bodies are required before we have a problem. Prof. G. E. Brown has pointed out that, for those interested in exact solutions, this can be answered by a look at history. In 18th-century Newtonian mechanics, the three-body problem was insoluble. With the birth of general rela-

tivity around 1910, and quantum electrodynamics around 1930, the two- and one-body problems became insoluble. And within modern quantum field theory, the problem of zero-bodies (vacuum) is insoluble. So, if we are out after exact solutions, no bodies at all is already too many.²⁴

Det materialistiska perspektivets kämpunkt är naturens primära förhållande till medvetandet, liksom fysikens primära förhållande till biologin och biologins till socioekonomiska och kulturella fenomen. Biologiska faktorer är primära i förhållande till kulturella, både i den meningen att de verkat under ofantligt mycket längre tid — 3 500 miljoner år mot ynka 3 till 1 miljon — och i den meningen att de utövar och kommer att utöva ett avgörande inflytande på människans fundamentala villkor. Att födas, andas, äta, sova och dö är inte kulturella optioner.

Timpanaro drar viktiga epistemologiska konsekvenser.

Materialisten hävdar kognitivt att erfarenheten inte kan reduceras till subjektets verklighetsproduktion (hur denna nu än kan tänkas vara gestaltad) eller till de reciproka implikationerna mellan subjekt och objekt. Vi kan med andra ord inte förneka eller undvika erfarenhetens passiva element, den yttre situation som vi inte skapar, men som tvingar sig på oss. Detta innebär en polemisk position visavi huvuddelen av modern filosofi, som trasslat in sig till utmattning genom att gilla upp "epistemologiska fällor" för att fånga in och tämja yttrevärldens data i avsikt att förvandla dem till något som bara existerar som en funktion av subjektets aktivitet.

Man måste inse att epistemologin har genomgått en enorm utveckling i modernt tänkande. Inte bara på grund av behovet att förstå kunskapens villkor, utan även därför att den ålagts uppgiften att bilda en fast grund för människans absoluta frihet genom att eliminera allting som vanligen synes begränsa denna frihet.

Denna ideologiska målsättning kan gestaltas i vitt skilda skepnader — från romantisk idealism till hyperkritisk empirism. Alla dessa variationer av "epistemologism" drivs dock av den gemensamma målsättningen att upplösa och förinta den yttre verkligheten, vars blotta existens utgör ett hot mot människans fantasier om autonomi. Timpanaro fortsätter:

Det är sant att vetenskaplig kunskap är den enda exakta och rigorösa formen av kunskap. Men om filosofin vänder sitt intresse

ifrån den vetenskapliga forskningens objekt och resultat för att utesluta koncentrera sig på själva forskningen *per se*, och om den undviker att beakta människans villkor i världen sådana som de framställs av vetenskapen, begränsas den till vetenskapsteoretisk metodologi och faller tillbaka i idealism genom att propagera att det bara finns en verklighet — inte naturen — utan människan i egenskap av naturens utforskare och skapare av sin "egen" vetenskap.

Forskningens resultat lär oss att människan intar en marginell position i universum, att det under väldiga tidrymder saknades liv på jorden och att dess uppkomst berodde på mycket speciella villkor, att människans tänkande påverkas av bestämda anatomiska och fysiologiska strukturer och fördunklas eller hindras av specifika, biologiska förändringar i dessa etc.

Men låt oss nu betrakta resultaten, endast som innehåll i våra tankar när de tänker sig själva, eller som resultat av våra aktiviteter när vi experimenterar med eller modifierar naturen och tricket är utiört: Den yttre verkligheten har trollats bort, och inte av en antikverad vetenskapsfientlig humanism, utan med alla vetenskapens och modernitetens välsignelser! I det ögonblick filosofin blir restlöst reducerad till epistemologi och metodologi förvandlas den helt enkelt till ett narcissistiskt teoretiserande kring vetenskapsmannens aktiviteter — som genom att producera fenomenen i akt och mening att förstå dem, begreppsmässigt utveckla och systematisera sina experimentella resultat etc. inbillar sig att han är naturens "lagstiftare".

Attityden påminner om Valéry's skämtsamma reflexion: "Hjärnan är det ställe där Universum sticker och nyper sig självt för att försäkra sig om sin egen existens. — Människan tänker, säger det, alltså existerar jag".

Timpanaro noterar att fysiken varit århundradets främsta kläckningsmaskin för idealism och metodologism, under det att biologin har förblivit ståndaktigt materialistisk. "Det är ingen slump att de biologiska vetenskaperna har varit alla idealismers och pragmatismers bêtes noires, eller att den idealistiska reaktionen, som började i slutet av 1800-talet och alltifram frodas, alltid har haft kampen mot Darwin som ett av sina huvudmål."

Karaktéristiskt nog var flertalet av de fysiker som invaderade biologin på 40-talet besjälade av den paradoxala och mysteriösa aura som omstrålade N. Bohrs s. k. Köpenhamnstolkning (1927). Dess magiska nyckelbegrepp var "komplementaritet", dvs att enlydig verklighetsbeskrivning var en omöjlighet (atomära mikrosy-

stern måste i vissa sammanhang beskrivas i termer av vågrörelser, i andra som partiklar). Komplementaritetssens kombinerad med Heisenbergs osäkerhetsrelation anger i denna tolkning de yttersta gränserna för en möjlig verklighetsbeskrivning.

Bohr var förvissad om att denna kvantmekaniska epistemologi skulle visa sig äga universell giltighet. Det trodde även Max Delbrück, den ledande stjärnan bland de fysiker som hade satt sig i sinnet att revolutionera biologin. Han hoppades att genetiken skulle visa sig vara lika härligt paradoxal som partikelfysiken. "Delbrück was aesthetically offended by the unengaging simplicity, the unsurprising and unparadoxical quality of the typical reductionist arguments. He would have found them dull even if they had been true. He retained in his new calling a physicist's characteristic zest for reducing the world to order, but rung his own changes upon the general theme by demanding a paradoxical order, a complex simplification incorporating tensely poised alternatives. The masterpiece in this style — a kind of scientific baroque — was quantum-mechanics." (D. Fleming, 1969.)

Desa förhoppningar grusades när det till slut (1953) visade sig att genens gåta var löjligt enkel och kunde lösas utan matematik, för att inte tala om kvantmekanik — med en redlig dos föraktlig biokemi. Ärkereduktionisterna Crick och Watson, som alltid hade varit halvhjärtade medlemmar av Delbrücks "phage-church", måste ha erfarit oheilig munterhet över situationens komiska poänger. De hade förvisso funnit komplementaritet i livets innersta centrum, men en fullkomligt oparadoxal, mekanisk och alldaglig sådan — modell nyckel och lås. Delbrücks dröm om livet som krönande kosmiskt mysterium havererade på en genmodell tillverkad av meccanodelar. Inte underligt att biologin är det andliga ståndets förtvivlan.²⁵

Marxisterna åker med i den idealistiska luftballongen: "Den samtida marxistens position liknar en person boende på första våningen som vänder sig till hyresgästen på andra våningen och säger: 'Du tror att du är oberoende, att du bärs upp av egen kraft, du har fel! Din våning existerar bara därför att den stöts av min, och om den kollapsar, så kommer din att göra det också.' Till hyresgästen på bottenvåningen å andra sidan säger han: 'Vafalls? Skulle du vara min grund och bestämma mina existensvillkor? Vilken grotesk illusion! Bottenvåningen existerar bara i egenskap

av bottenvåning till första våningen. Eller mer exakt uttryckt: första våningen är den egentliga bottenvåningen, och din våning är bara ett slags källare som inte kan tillerkännas någon självständig existens.'" (Timpanaro, 1975).

Idealister av kulturanthropologiskt snitt älskar att påpeka att biologin alltid presenteras oss i kulturella kategorier (de lyder uppenbarligen aldrig av huvudvärk eller diarre), varav följer att kulturen är primär och att biologin är sekundär, om inte obefintlig. Denna idealistiska sofistik kan sedan ogenerat vidareutvecklas till påståendet att eftersom verkligheten förmedlas genom språket respektive medvetandet, så är verkligheten ytterst språk eller medvetande (mind-stuff), allt annat är negligibla abstraktioner. Filosofer har alltid funnit frågan om vem som dödade "Schrödingers katt" betydligt intressantare än frågan om vad en katt är för någonting, eller hur den lever.

Deras framsteg de senaste 2 500 åren har varit i motsvarande grad ringa. Timpanaro sammanfattar:

Det mest påfallande draget sedan omorienteringen i slutet av föregående sekel är en tilltagande radikal antiobjektivism. Vanligen är utgångspunkten reella och allvarliga epistemologiska problem i vetenskapen, relaterade till behovet att ompröva den vetenskapliga kunskapens grundförutsättningar.

Men denna epistemologiska kris tas snabbt till intäkt för att återuppliva föreställningen om en absolut mytologisk kreativitet och frihet, karaktéristisk för människan, och att förneka både de verkliga begränsningar människan lever under och metoderna att övervinna dem. Därmed blir det möjligt att proklamera en fullkomligt retorisk och mystifierande subjektivism — voluntarism.

STRUKTURALISM OCH ANDRA

APKONSTER

Uppstigandet i kulturen

Anthropology is more like novel-writing (bad novel-writing) than science. (Edmund Leach.)

Mot evolutionära och materialistiska förklaringsmodeller för analys av kulturmönstrens ursprung och funktioner har antropologin försvarat sig med kulturbegreppet. Det har kommit att representera en metafysisk gräns som, väl etablerad någon gång under hominidernas utveckling mot mänsklighet, markerar den punkt utan åter-